

Вашай Ю. В. ^[1: ORCID ID: 0000-0002-0664-0485],

к.е.н., доцент

¹Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОЦІНКИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВІДПОВІДНО ДО СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

У статті розглянуто сутність та методику оцінки зовнішньоекономічної безпеки держави. Проаналізовано сучасні підходи до трансформації структури показників зовнішньоекономічної безпеки відповідно до сучасних тенденцій міжнародної інтеграції. Визначено фактори зовнішнього впливу на економічну безпеку. Наведено пропозиції щодо доповнення Методичних рекомендацій щодо розрахунку економічної безпеки України індикаторами військово-економічної безпеки, враховуючи сучасне торговельне протистояння України та Російської Федерації в умовах гібридної війни. Запропоновано додаткові індикатори економічної безпеки із встановленими критичними значеннями, що стосуються зовнішньоекономічних відносин держави.

Ключові слова: зовнішньоекономічна безпека; міжнародна інтеграція; міжнародні економічні відносини; експорт; імпорт.

Актуальність теми. Посилення міжнародної інтеграції, глобалізація економічних процесів, участь країн у міжнародних економічних відносинах актуалізують проблематику оцінки та управління зовнішньоекономічною безпекою держави. Діагностуючи показники експорту, імпорту, зовнішніх інвестицій, зовнішнього боргу на економічні показники діяльності держави, можна виявити ключові найбільш загрозливі явища і процеси, що знижують рівень економічної безпеки. При цьому останні процеси на глобальному рівні засвідчують необхідність модифікації підходів до оцінки зовнішньоекономічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий аналіз сутності, методів оцінки, підходів до управління економічною безпекою в цілому та зовнішньоекономічною безпекою зокрема здійснюють такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як Д. Болдуїн, Х. Несадурі, Д. Нанто, В. Сенчагов, Н. В. Архірейська, І. Ф. Бінько, З. С. Варналій, С. Давиденко, О. Є. Дахнова, Я. А. Жаліло, О. Єгорова, В. В. Кузьменко, І. М. Панасейко, Г. А. Пастернак-Таранушенко, І. О. Пенська, А. І. Сухоруков, В. І. Шлемко та ін. Проте розгортання

гібридної агресії, що є вагомим зовнішньоекономічним чинником в Україні, потребує адаптації методики оцінки зовнішньоекономічної безпеки з урахуванням комплексу фінансово-економічних факторів.

Метою статті є удосконалення методичного інструментарію оцінки зовнішньоекономічної безпеки держави згідно із останніми глобальними тенденціями.

Викладення основного матеріалу. В умовах глобалізації економіки дедалі зростаючу роль в економічному житті країни відіграє зовнішня торгівля, вигоди від якої доводять класичні теорії абсолютних переваг, відносних переваг, Гекшера–Оліна та інші. Проте зовнішня торгівля несе у собі і певні загрози для економічної безпеки, які слід враховувати з метою проведення адекватної державної політики.

Під зовнішньоекономічною безпекою розуміють такий стан відповідності зовнішньоекономічної діяльності національним економічним інтересам, що забезпечує мінімізацію збитків держави від дії негативних зовнішніх економічних чинників та створення сприятливих умов розвитку економіки завдяки її активної участі у світовому розподілі праці [1].

Показниками, що характеризують стан зовнішньоекономічної безпеки України, відповідно до Методичних рекомендацій [1], є: відкритість економіки, відсотків; коефіцієнт покриття експортом імпорту, разів; питома вага провідної країни-партнера в загальному обсязі експорту товарів, відсотків; питома вага провідної країни-партнера в загальному обсязі імпорту товарів, відсотків; питома вага провідного товару (товарної групи) в загальному обсязі експорту товарів, відсотків; питома вага провідного товару (товарної групи) за виключенням енергетичного імпорту в загальному обсязі імпорту товарів, відсотків; питома вага сировинного та низького ступеня переробки експорту промисловості в загальному обсязі експорту товарів, відсотків; частка імпорту у внутрішньому споживанні країни, відсотків; індекс умов торгівлі (ціновий), відсотків; завантаженість транзитних потужностей нафтотранспортної системи, відсотків; завантаженість транзитних потужностей газотранспортної системи, відсотків.

До вказаної групи індикаторів дослідники І. О. Пенська, О. Є. Дахнова вважають за необхідне додати показники експортної та імпоротної залежності [2]. Окрім цих додаткових показників, Архирейська Н. В. та Панасейко І. М. пропонують використовувати також рівень інноваційної продукції в структурі товарного експорту, адже саме обсяг торгівлі високотехнологічними товарами дає

уявлення про інноваційну спроможність країни у світовому масштабі, рівень розвитку експортного потенціалу держави, дає можливість для раціоналізації імпорту [3].

Погоджуючись із такими підходами, слід однак зазначити, що показники відкритості економіки, покриття експортом імпорту, експортної та імпоротної залежності математично розраховуються із використанням таких вихідних показників: обсяг експорту, обсяг імпорту, ВВП, тому їх динаміка буде подібною і свідчатиме про ті ж тенденції розвитку зовнішньоекономічної діяльності. Для глибших досліджень цього виду безпеки, безперечно, вказані індикатори мають важливе значення, проте для визначення інтегрального індикатора економічної безпеки їх не варто додавати.

Щодо експорту інноваційної продукції, то подібний показник, а саме відношення експорту роялті, ліцензійних послуг, комп'ютерних та інформаційних послуг, наукових та конструкторських розробок, послуг в архітектурних, інженерних та інших технічних галузях, відсотків до ВВП, є в переліку показників інвестиційно-інноваційної безпеки і таким чином впливає на інтегральний індикатор економічної безпеки України.

Однією з перших цілей та сфер, через яку просувається гібридна агресія, є зовнішня торгівля. За останнє десятиліття практика застосування дискримінаційних заходів щодо українських поставок на російський ринок в умовах активної стадії агресії переросла у повномасштабну торговельну війну. Арсенал інструментів економічного тиску у цій сфері надзвичайно широкий – від тарифних та нетарифних бар'єрів доступу на ринок, активного імпортозаміщення, отримання контролю над бізнесом, що експорт орієнтований на ринок РФ – до транзитних блокад та дискримінації українських експортерів на ринках третіх країн. Для України економічні наслідки торговельного протистояння характеризуються багаторазовим згортанням товарообороту між країнами [4].

Зовнішні Інвестиції країни-агресора в діяльність підприємств іншої країни є засобом маніпулятивного економічного впливу, який в умовах гібридної війни дає змогу дестабілізувати виробничий, торговельний та фінансовий баланс.

У зв'язку із вищенаведеними аргументами вважаємо за необхідне розглянути можливість доповнення чинної методики розрахунку економічної безпеки реального сектору наступними індикаторами, пов'язаними із особливостями міжнародної інтеграції в умовах гібридної війни (таблиця).

Таблиця

Пропозиції щодо доповнення Методичних рекомендацій щодо розрахунку економічної безпеки України індикаторами військово-економічної безпеки*

Складова економічної безпеки	Фактор зовнішнього впливу на економічну безпеку	Назва додаткового індикатора економічної безпеки
Зовнішньо-економічна	Експортна та імпортна залежність від країни-агресора	Частка експорту до країни-агресора в загальному обсязі експорту, %; Частка імпорту з країни-агресора в загальному обсязі імпорту, %
Інвестиційно-інноваційна	Обсяг інвестицій країни-агресора в підприємства України	Частка інвестицій країни-агресора в підприємства України в загальному обсязі прямих іноземних інвестицій, %
Продовольча	Частка продажу імпортних продовольчих товарів країни-агресора через торговельну мережу підприємств	Частка продажу імпортних продовольчих товарів країни-агресора через торговельну мережу підприємств, %
Грошово-кредитна безпека	Частка капіталу країни-агресора в структурі банківського капіталу, обсяг вивезення фінансових ресурсів в країну-агресора	Частка капіталу країни-агресора в структурі банківського капіталу; Загальний обсяг вивезення фінансових ресурсів у країну-агресор, млрд доларів США
Боргова безпека	Обсяг зовнішнього боргу перед країною-агресором	Відношення обсягу зовнішнього боргу перед країною-агресором до ВВП, відсотків
Безпека небанківського фінансового ринку	Частка капіталу країни-агресора у капіталі страхових компаній	Частка капіталу країни-агресора у капіталі страхових компаній, відсотків

Для повноти інтеграції наведених показників у чинних Методичних рекомендаціях [1] слід встановити критичні значення за схемою, наведеною у вказаному нормативному документі, зокрема необхідно обґрунтувати:

- величини індикаторів, за яких рівень економічної безпеки дорівнює 0;

- величини індикаторів, за яких рівень економічної безпеки дорівнює 20% оптимального значення;

- величини індикаторів, за яких рівень економічної безпеки дорівнює 40% оптимального значення;
- величини індикаторів, за яких рівень економічної безпеки дорівнює 60% оптимального значення;
- величини індикаторів, за яких рівень економічної безпеки дорівнює 80% оптимального значення;
- величини індикаторів, за яких рівень економічної безпеки дорівнює 1, тобто дорівнює оптимальному значенню.

Зазначені фактори та показники-індикатори покликані вдосконалити інформаційну складову управління рівнем економічної безпеки держави. Їх періодичне визначення, простеження динаміки та тенденцій дозволять приймати відповідні управлінські рішення та здійснювати макроекономічний менеджмент відповідно до назрілих гострих військово-політичних аспектів.

Висновки. За результатами аналізу складових оцінки зовнішньоекономічної безпеки України, впливу міжнародних відносин, зокрема гібридної війни та військової безпеки на складові економічної безпеки України запропоновано доповнення чинної методики розрахунку економічної безпеки наступними індикаторами: частка експорту до країни-агресора в загальному обсязі експорту, %; частка імпорту з країни-агресора в загальному обсязі імпорту, %; частка інвестицій країни-агресора в підприємства України в загальному обсязі прямих іноземних інвестицій, %; частка продажу імпортованих продовольчих товарів країни-агресора через торговельну мережу підприємств, %.

До складу показників фінансової безпеки запропоновано додати наступні індикатори: частка капіталу країни-агресора в структурі банківського капіталу; загальний обсяг вивезення фінансових ресурсів у країну-агресор, млрд доларів США; відношення обсягу зовнішнього боргу перед країною-агресором до ВВП, %; частка капіталу країни-агресора у капіталі страхових компаній, %.

Вказані індикатори згідно з Методичними рекомендаціями є індикаторами типу В, тобто дестимуляторами, що означає зворотній зв'язок між показником-дестимулятором та інтегральною оцінкою.

Перспективами подальших досліджень за даним напрямком є аналіз впливу інших глобальних процесів, зокрема пандемії коронавірусу на можливі доповнення складу показників та їх аналіз.

1. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/ME131588> (дата звернення: 10.03. 2020).

2. Пенська І. О., Дахнова О. Є. Прогнозування стану зовнішньоекономічної безпеки України. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 8. С. 430–438.
3. Архірейська Н. В., Панасейко І. М. Сучасні проблеми забезпечення та оцінки рівня зовнішньоекономічної безпеки України. *Бізнес Інформ*. 2015. № 1. С. 40–45.
4. Економіка та економічна безпека держави. Теорія та практика : монографічний навчальний посібник / С. Давиденко, О. Єгорова, В. Приходько, П. Матішак, Я. Голоніч, П. Копінець, М. Мачкінова, М. Доброволська та ін. Ужгород : РІК-У, 2017. 388 с.

REFERENCES:

1. Pro zatverdzhennia Metodychnykh rekomendatsii shchodo rozrakhunku rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy: nakaz Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy № 1277 від 29.10.2013. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/ME131588>. (дата звернення: 01.09.2020).
2. Pienska I. O., Dakhnova O. Ie. Prohnozuvannia stanu zovnishnoekonomichnoi bezpeky Ukrainy. *Aktualni problemy ekonomiky*. 2016. № 8. S. 430–438.
3. Arkhireiska N. V., Panaseiko I. M. Suchasni problemy zabezpechennia ta otsinky rivnia zovnishnoekonomichnoi bezpeky Ukrainy. *Biznes Inform*. 2015. № 1. S. 40–45.
4. Ekonomika ta ekonomichna bezpeka derzhavy. Teoriia ta praktyka : monohrafichnyi navchalnyi posibnyk / S. Davydenko, O. Yehorova, V. Prykhodko, P. Matishak, Ya. Holonich, P. Kopinets, M. Machkinova, M. Dobrovolska ta in. Uzhhorod : RIK-U, 2017. 388 s.

Vashai Y. V. [1; ORCID ID: 0000-0002-0664-0485],

Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Professor

¹National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

METHODOLOGICAL TOOLS FOR ASSESSMENT OF FOREIGN ECONOMIC SECURITY IN ACCORDANCE WITH CURRENT TRENDS IN INTERNATIONAL INTEGRATION

The purpose of the article is to improve the methodological tools for assessing the state foreign economic security in accordance with the latest global trends.

The relevance of the topic is due to the fact that recent processes at the global level indicate the need to modify approaches to assessing foreign economic security.

The essence and methods of assessing the foreign economic security of the state are considered in the article. Modern approaches to the transformation of the structure of foreign economic security indicators in accordance with current trends of international integration are analyzed. Factors of external influence on economic security are determined. Based on the analysis of the components of Ukraine's foreign economic security assessment, the impact of international relations, in particular hybrid warfare and military security on Ukraine's economic security components,

the current method of calculating economic security is proposed to include the following indicators: share of exports to the aggressor country in total exports; the share of imports from the aggressor country in total imports; the share of investments of the aggressor country in the enterprises of Ukraine in the total amount of foreign direct investment; the share of sales of imported food products of the aggressor country through the trade network of enterprises; the share of the capital of the aggressor country in the structure of bank capital; total export of financial resources to the aggressor country; the ratio of external debt to the aggressor country to GDP; the share of the capital of the aggressor country in the capital of insurance companies.

Prospects for further research in this area are the analysis of the impact of other global processes, in particular the coronavirus pandemic, on possible additions to the composition of indicators and their analysis.

Keywords: foreign economic security; international integration; international economic relations; export, import.

Вашай Ю. В. [1: ORCID ID: 0000-0002-0664-0485],
к.э.н., доцент

¹Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно

МЕТОДИЧЕСКИЙ ИНСТРУМЕНТАРИЙ ОЦЕНКИ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ СООТВЕТСТВИИ С СОВРЕМЕННЫМИ ТЕНДЕНЦИЯМИ МЕЖДУНАРОДНОЙ ИНТЕГРАЦИИ

В статье рассматривается сущность и методика оценки внешнеэкономической безопасности государства. Проанализированы современные подходы к трансформации структуры показателей внешнеэкономической безопасности в соответствии с современными тенденциями международной интеграции. Определены факторы внешнего воздействия на экономическую безопасность. Приведены предложения по дополнению Методических рекомендаций по расчету экономической безопасности Украины индикаторами военно-экономической безопасности, учитывая современное торговое противостояние Украины и Российской Федерации в условиях гибридной войны. Предложены дополнительные индикаторы экономической безопасности с установленными критическими значениями, касающиеся внешнеэкономических отношений государства.

Ключевые слова: внешнеэкономическая безопасность; международная интеграция; международные экономические отношения; экспорт, импорт.

Стаття надійшла до редакції 14.08.2020 р.